
مشهورات بی اعتبار

در تاریخ و حدیث

دفتر اول

مهدی سیمایی

● قم: بلوار معلم، مجتمع ناشران،
طبقه سوم، واحد ۳۱۴، انتشارات کتاب طه
دفتر انتشارات: ۰۲۵ ۳۷۷ ۴۴ ۶۲۴
دورنویس: ۰۲۵ ۳۷۷ ۴۳ ۶۲۴
فروشگاه (کتابسرای طه): ۰۲۵ ۳۷۸ ۴۸ ۳۲۶
ketabtaha.com   ketabtaha@gmail.com
telegram.me/tahabooks   instagram.com/ketabtaha

مشهورات بی اعتبار

در تاریخ و حدیث

دفتر اول

مهدی سیمایی

ناشر: کتاب طه

چاپ اول: تابستان ۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۳۳۴-۸۲-۱

چاپ و صحافی: بوستان کتاب

کارگروه تولید مؤسسه فرهنگی طه

مهدی گلزاری / مدیر تولید

زینب صالحی / ویراستار

اکرم صادقی / صفحه‌آرا

معصومه کرم‌پور / اجرای جلد

همه حقوق این اثر محفوظ است. هرگونه تکثیر، انتشار، اقتباس و تلخیص تمام یا قسمتی از این کتاب به هر صورت (چاپ، کیس، صوت، تصویر، انتشار در فضای مجازی) بدون اجازه کتبی ناشر ممنوع است و به موجب «قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان» پیگرد قانونی دارد.

فهرست مطالب

مقدمه ۱۱

فصل اول: روش ارزیابی و فهم حدیث

- چرایی حجیت سنت ۱۸
- حدیث؛ حکایت‌گری از سنت، نه خود آن ۱۹
- اصطلاحات اصلی مربوط به حدیث ۲۱
- اقسام تواتر ۲۲
- اقسام خبر واحد بر اساس سند ۲۳
- روش ارزیابی و اعتبارسنجی حدیث ۲۶
۱. اعتبارسنجی حدیث بر اساس سند و راوی: علم رجال ۲۷
- دلایل پیدایش علم رجال ۲۷
- تأیید ورد راویان از جانب امامان علیهم‌السلام ۳۰
- دلایل نیاز به علم رجال ۳۲
- سیره عملی اصحاب ائمه علیهم‌السلام، محدثان و فقیهان ۳۵
- منابع علم رجال ۳۵
- اعتبار کتب اربعه و بی‌نیازی آنها از علم رجال ۳۷
- ادله ادعایی بر اعتبار تمام روایات کافی و نقد آن ۳۷
- ادله بی‌اعتباری برخی روایات کافی ۴۱
- ادعای اعتبار تمام روایات من لایحضره الفقیه ۴۵
- ادعای اعتبار روایات تهذیب الأحکام و استبصار ۴۷
- توثیق و تضعیف راویان ۴۸
- تأثیر غالبان بر حدیث شیعه ۴۹
- عوامل ایجاد غلو ۵۰

۵۴.....	پیامدها و نتایج غلو.....
۵۴.....	مبارزه امامان با غلات.....
۵۸.....	سخنان عالمان شیعه درباره غلو.....
۵۹.....	۲. فقه الحدیث و درایة الحدیث: ارزیابی محتوای روایات.....
۶۰.....	اهمیت فقه الحدیث و متن روایت.....
۶۱.....	آسیب های فهم حدیث.....
۶۲.....	قواعد نقد متن حدیث.....
۷۵.....	اعتبار منابع حدیثی شیعه.....

فصل دوم: روایات تفسیری

۸۳.....	مقدمه.....
۸۴.....	حجیت و اعتبار روایات تفسیری.....
۸۴.....	بی اعتباری روایات تفسیری.....
۸۵.....	حجیت مطلق روایات تفسیری.....
۸۶.....	ملاک های اعتبار روایات تفسیری.....
۸۷.....	بیان مصداق در روایات تفسیری.....
۸۸.....	چند نمونه از تأویل ها یا تطبیق های نادرست.....
۹۱.....	۱. حدیث بَعوضه و تطبیق پشه بر امام علی <small>علیه السلام</small> .....
۹۲.....	۲. روایات تفسیری مخالف با قرآن.....
۹۴.....	۳. اشتباه در شأن نزول آیه لیلۃ المییت.....
۹۵.....	۴. آیه اطعام: اهل بیت <small>علیهم السلام</small> سه روز غذا نخوردند!.....
۱۰۳.....	۵. رعد و برق، فرشته و صدای تازیانه.....
۱۰۴.....	۶. قد و اندازه حضرت آدم و حوا.....
۱۰۵.....	۷. شرک و شیطان دوستی آدم و حوا.....
۱۰۷.....	۸. اسماعیل قربانی بود یا اسحاق؟.....
۱۰۸.....	۹. دویدن موسی <small>علیه السلام</small> به دنبال سنگ.....
۱۱۰.....	۱۰. ازدواج پیامبر با زینب بنت جحش.....
۱۱۲.....	۱۱. قصد زنا کردن یوسف نبی.....
۱۱۶.....	۱۲. غافل شدن یوسف <small>علیه السلام</small> از یاد خدا.....
۱۲۲.....	۱۳. ازدواج یوسف <small>علیه السلام</small> با زلیخا.....

۱۴. تکبر یوسف در مواجهه با یعقوب علیه السلام ۱۲۷

فصل سوم: روایات اعتقادی

مقدمه ۱۲۹

۱. حدیث «لولاك...» و علت خلقت جهان ۱۳۰

۲. حدیث «کنز مخفی»: خلقت مردم برای شناخته شدن خدا ۱۳۳

۳. حدیث «الطَّرُقُ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ أَنْفُسِ الْخَلَائِقِ» ۱۳۵

۴. روایت «حَسَنَاتُ الْأَبْرَارِ...» ۱۳۷

۵. روایت «أَنَا النَّقْطَةُ تَحْتَ الْبَاءِ» ۱۳۸

۶. مجوز غلو: روایت «تَزَلُّونَا عَنِ الرَّبُوبِيَّةِ...» ۱۴۰

۷. لزوم غسل معصومان توسط معصومان ۱۴۴

۸. دعای «صَنَّمَى قَرِيْشٍ» ۱۴۷

۹. نحوست ایام ۱۵۱

۱۰. نحوست ماه صفر ۱۵۷

۱۱. بشارت به خروج ماه صفر ۱۵۹

۱۲. دعای دوری از بلا در ماه صفر ۱۶۱

۱۳. فال بد زدن و احکام نجوم درباره روزها ۱۶۲

۱۴. احکام نجوم درباره روزها ۱۶۵

۱۵. حدیث «حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ» ۱۶۶

۱۶. حدیث «الْمَلِكُ يَبْقَى مَعَ الْكُفْرِ وَلَا يَبْقَى مَعَ الظُّلْمِ» ۱۶۸

۱۷. حدیث امام علی علیه السلام خطاب به مالک اشتر: «أَكْرَبُ شَبِّهِنْكَ كَسَى رَأْسَهُ فِي حَالِ غَنَاهُ دَيْدَى...» ۱۶۹

۱۸. استدلال جبری امام علی و ناراحتی پیامبر ۱۷۰

۱۹. حدیث «مباهته» و تهمت به مخالفان ۱۷۲

۲۰. تحریف قرآن ۱۸۳

فصل چهارم: روایات تاریخی

۱. نهم ربیع و حدیث «رفع القلم» ۱۹۱

۲. داستان امامی که هیچ شبی بدون زن نخوابیده است! ۱۹۶

۳. امامی که مدام همسرانش را طلاق می داد ۱۹۸

۴. ولادت سازی و وفات سازی ۲۰۳

۵. شیر خوردن پیامبر ﷺ از ابوطالب ۲۰۵
 ۶. شیر خوردن امام حسین علیه السلام از پیامبر ۲۰۸
 ۷. امام حسین و بازی با سگ ۲۰۹
 ۸. شهادت یا وفات پیامبر ۲۱۲
 ۹. مسمومیت پیامبر به دست زن یهودی ۲۱۴
 ۱۰. مسمومیت پیامبر به دست عایشه و حفصه ۲۱۶

فصل پنجم: روایات عاشورا

- مقدمه ۲۲۳
 ۱. فتوای شریح قاضی بر قتل امام حسین علیه السلام ۲۲۴
 ۲. ذخر الحسین ۲۲۶
 ۳. سقایی حضرت عباس در کودکی برای امام حسین! ۲۲۶
 ۴. تسلیت ملائکه به پیامبر ﷺ در یک سالگی امام حسین ۲۲۷
 ۵. گریه پیامبر از شنیدن خبر قتل امام حسین در دوسالگی او ۲۲۸
 ۶. خواب امام حسین در کنار قبر پیامبر ۲۲۹
 ۷. «إِنَّ اللَّهَ شَاءَ أَنْ يَرَاكَ قَتِيلاً...» و شهادت تبعدی امام حسین ۲۳۲
 ۸. تعداد بیعت کنندگان با مسلم ۲۳۵
 ۹. استعفای مُسلم از نمایندگی به دلیل فال بد زدن! و نکاتی درباره وی ۲۳۶
 ۱۰. «قلوبهم معك و سيوفهم عليك» و شهادت امام حسین به دست شیعیان ۲۴۱
 ۱۱. آیا امام حسین حج خود را به عمره بدل کرد؟ ۲۴۶
 ۱۲. افسانه ارینب و اختلاف بر سر زن ۲۴۷
 ۱۳. فرود اختیاری امام حسین در کربلا و توقف اسب ایشان ۲۴۹
 ۱۴. مذاکرات امام حسین با عمر سعد برای جلوگیری از جنگ: تحریف یا واقعیت؟ ۲۵۲
 ۱۵. تعداد لشکریان عمر سعد ۲۵۷
 ۱۶. کسی شب عاشورا جدا نشد ۲۵۹
 ۱۷. اسب امام حسین بسیاری را کشت! ۲۶۰
 ۱۸. طلب آب برای طفل شیرخوار ۲۶۱
 ۱۹. نزول فرشتگان و اجنه برای کمک به امام حسین ۲۶۲
 ۲۰. باز شدن درهای آسمان و نزول فرشتگان برای کمک به امام حسین ۲۶۵
 ۲۱. عروسی قاسم ۲۶۷

۲۲.	جمله‌ای از امام حسین: «إِنْ كَانَ دِينُ مُحَمَّدٍ لَمْ يَسْتَقِمَّ إِلَّا بِقَتْلِ فِيا سِوْفُ خُذِينِي»	۲۷۳
۲۳.	شعر امام حسین: «إِنَّ الْحَيَاةَ عَقِيدَةٌ وَ جِهَادٌ»	۲۷۳
۲۴.	شعر امام حسین خطاب به شمر در قتلگاه	۲۷۵
۲۵.	داستان شیرو فضه	۲۷۶
۲۶.	حدیث أمّ ایمن	۲۷۹
۲۷.	دفن امام حسین به دست بنی اسد یا امام سجاد؟	۲۸۹
۲۸.	نان و خرما دادن کوفیان به کاروان اسرا و سربه محمل زدن حضرت زینب <small>علیها السلام</small>	۲۹۴
۲۹.	ضجه زدن و سرشکستن امام سجاد <small>علیه السلام</small> در عزای امام حسین	۲۹۷
۳۰.	تفسیر آیه کهیعص به امام حسین	۲۹۸
۳۰۰	منبع‌شناسی عاشورا	۳۰۰
۱.	مقتل منسوب به ابومخنف	۳۰۰
۲.	امالی شیخ صدوق (مقتل شیخ صدوق)	۳۰۲
۳.	نور العین فی مشهد الحسین	۳۰۵
۴.	لهوف	۳۰۶
۳۰۹	بررسی محتوایی لهوف	۳۰۹
۵.	روضه الشهداء	۳۱۱
۶.	اکسیر العبادات فی اسرار الشهادات معروف به اسرار الشهادة	۳۱۳
۷.	الدمعة الساکبة	۳۱۷
۸.	تذکرة الشهداء	۳۱۸
۹.	ناسخ التواریخ	۳۲۰
۳۲۳	منابع	۳۲۳
۳۴۱	نمایه	۳۴۱

مقدمه

سنت معصومان علیهم السلام بعد از قرآن دومین منبع شناخت دین است و از طریق منابع و دفاتر حدیثی و روایی و در طول تاریخ به دست ما رسیده است. از آنجا که دستیابی به سنت از طریق «متون»ی است که در مسیر «تاریخ» به ما رسیده، سنت نیز مانند هر «متن» و هر «امر تاریخ‌مند» دیگری دستخوش آسیب‌ها و زیان‌های سهوی و عمدی شده است.

در نتیجه برای فهم و استناد به سنت معصومان باید با استفاده از روش‌ها و معیارهای علمی و معتبر، این متون تاریخی را ارزیابی کرد.

عالمان نیک‌اندیش و پرتلاش شیعه در گذر زمان، رنج‌ها و مرارت‌های بسیار کشیده‌اند تا این میراث مکتوب بی‌بدیل حفظ و به نسل‌های بعد به شایستگی منتقل شود. شیخ کلینی، شیخ صدوق، شیخ طوسی، علامه محمدباقر مجلسی و ملامحسن فیض کاشانی علیهم السلام در زمره این ستارگان درخشان‌اند.

برای همهٔ آشنایان با فرهنگ شیعه روشن است که هیچ‌یک از حافظان و حاملان حدیث، دعوی قطعیت صدور تمام احادیث منقول و مکتوب در مجامع حدیثی خود را نکرده و راه را برای ارزیابی و اعتبارسنجی خیرگان حدیث و روایت باز گذاشته‌اند. همچنین روشن است که حتی به فرض صحت انتساب حدیثی به معصومان، گاه فهم آن نیاز به بررسی دقیق دارد و باید با به کارگیری علوم و فنون مختلف آن را مطلق، مقید یا محدود به شرایط زمانی و مکانی خاص و مانند آن معنا و تفسیر کرد.

حفظ میراث مکتوب شیعه و جلوگیری از نابود شدن منابع و دفاتر روایی بدون دست بردن در روایات و محتوای موجود در هر منبع و بدون اعمال سلیقه و نظر شخصی برای استفاده آیندگان، آن هم در زمانه سختی که شیعه گذرانده است، خدمت بزرگ بزرگانی چون مجلسی رحمته الله علیه است که سبب جاودانگی او در تاریخ تشیع شده و کسی را یارای توهین یا تنقیص آن بزرگ و کار بزرگ او نیست.

پالایش میراث حدیثی سنت دیرینه و پرافتخار تشیع بوده و از وجوه متمایزکننده شیعه از اهل سنت بوده است، امری که عالمان شیعی از شیخ مفید، شیخ صدوق و سید مرتضی تا محدث نوری و علامه شعرانی رحمته الله علیه بدان پرداخته اند و گاه به دلیل اختلاف نظرهایی، آرای یکدیگر را نیز نقد کرده اند. عالمان پس از مجلسی نیز به نقد و تمییز روایات سره از ناسره در منابع و جوامع روایی از جمله روایات موجود در کتب اربعه و بحار الأنوار پرداخته اند.

یکی از وظایف عالمان دین پالودن منابع حدیثی شیعه از روایاتی است که به جهتی بی اعتبارند و نباید مستند عقیده یا رفتار قرار گیرند؛ مثلاً از آن جهت که حدیث مزبور سابقه ای در منابع کهن نداشته و با تأخیری چند صدساله وارد متون کلامی یا تاریخی شده است، یا محتوایی خرافی، غالیانه و انحرافی یا مغایر با اصول قطعی عقلی، کلامی و الهیاتی دارد.

امروزه از آنجا که برخی - عامدانه یا ناشیانه - با دستاویز قرار دادن روایات خرافی و ضعیف سعی در بی اعتبار جلوه دادن تمام مجموعه های حدیثی گران بهای شیعه دارند، ضرورت نقد حدیث از سوی آشنایان با علوم اهل بیت علیهم السلام دوچندان شده است. اگر اینان در اقدام خود توفیق یابند، نه فقط جامعه اسلامی که بشریت از گنجینه عظیمی از معارف ناب الهی محروم خواهد شد.

وجود روایات خدشه دار سندی یا محتوایی حتی سبب مغالطه ذهنی برخی از فعالان عرصه فکر دینی شده و باعث شده این عده اعتبار حدیث را به کلی منکر شوند و به «قرآن بسندگی» روی آورند و - با کمال تأسف - شعار منسوخ «حسبنا کتاب الله» را دوباره سر دهند.

بنا به دلایلی که گذشت، تحلیل و ارزیابی میراث حدیثی در روزگار ما تبدیل به رسالتی کلامی و از وظایف نخستین عالمان دین برای حفظ خلوص تشیع از

باورهای خرافی، مطالب بی‌سند و غیرمستند شده است. عالمان شیعه از ابتدا در کتب خود به وجود احادیث جعلی اشاره کرده‌اند و به نقد روایات نیز پرداخته‌اند، اگرچه اثر مستقلی درباره روایات جعلی نداشته‌اند. در این زمره می‌توان از قدما به شیخ صدوق، شیخ مفید، سید مرتضی، شیخ طوسی و از متأخرین به علامه طباطبایی، امام خمینی و آیت‌الله خویی اشاره کرد. اما کمتر از صد سال قبل، تحقیقات و تألیفات در بین شیعیان درباره روایات جعلی و نقد احادیث منتشر شد. کتاب‌های ابهریره اثر علامه شرف‌الدین، الغدیر اثر علامه امینی، الأخبار الدخیلة نوشته علامه محمدتقی شوشتری (یا تستری)، به خامه علامه عسکری، الموضوعات فی الأخبار والآثار به قلم مرحوم هاشم معروف الحسینی، حدیث‌های خیالی در مجمع البیان اثر آیت‌الله صالحی نجف‌آبادی، الحدیث النبوی بین الروایة و الدراية به قلم آیت‌الله سبحانی، مشرعة بحار الأنوار اثر آیت‌الله محمد آصف محسنی، وضع و نقد حدیث به قلم استاد دکتر عبدالهادی مسعودی، احادیث ساختگی اثر استاد دکتر مهدی مهریزی، مآثورات در ترازو به خامه استاد جويا جهانبخش و تحقیقات آیت‌الله سید علی میلانی از مهم‌ترین نمونه‌های موضوعات نگاری (شناخت احادیث موضوعه و جعلی) در شیعه هستند.^۱ با توجه به این پیشینه، «موضوعات نگاری» در میان شیعه بسیار جوان است. اینک اثر پیش رو گامی کوچک در امتداد آن سیره مبارکی است که از امامان شیعه و اصحاب گران‌قدر ایشان شروع شده و تاکنون ادامه داشته است. نگارنده با بضاعت مزجاة خود کوشیده است خود را در مسیر این جریان مبارک قرار دهد و سهمی اندک در حفظ و دفاع از اصالت میراث حدیثی شیعه ایفا کند.

سرگذشت این اثر

از دوران خردسالی با تشویق و راهنمایی‌های پدر دانشمندم، هنگام مواجهه با روایات و سایر تعالیم دینی سعی در تأمل و تدبیر داشته‌ام. با ورود به حوزه علمیه و آغاز تحصیل علوم دینی و آشنایی بیشتر با معارف نقلی از یک سو

۱. برای اطلاع بیشتر درباره سیر و پیشینه موضوعات نگاری، رک: مهریزی، مهدی، احادیث ساختگی: تحلیل تاریخی، نمونه‌ها، چاپ اول، بشرا، ۱۳۹۵، تهران.

و مواجهه بیشتر با شبهات و اشکالاتی که جامعه و اقشار دینی را احاطه کرده است، به اهمیت عرضه عقلائی تر معارف دینی به صورت کلی و روایات به طور خاص پی بردم. این امور سبب شد با توجه سابقه تربیتی خود، نگاه نقادانه و تحلیلی بیشتری به روایات داشته باشم. به تدریج در برخورد با روایات و منقولاتی که به نظرم قابل تأمل می رسید، بنا به انگیزه شخصی، به تحقیق و بررسی می پرداختم و نتایج تحقیقاتم را یادداشت می کردم. مجموعه این یادداشت ها را که در قالب یک دفتر تدوین کردم، به منظور نظرخواهی به محضر استادانی چون آیت الله دکتر محقق داماد و آیت الله یوسفی غروی تقدیم کردم و این بزرگان ضمن طرح نظرات خود، مرا تشویق به انتشار عمومی این اثر کردند.

بر خود فرض می دانم از این دو عالم فرزانه و همچنین از استادان بزرگوار دکتر محمد الله اکبری، دکتر نعمت الله صفری روشانی و دکتر جلال الدین قیاسی که با تذکرات عالمانه خویش در وزانت این اثر نقش داشته اند کمال تشکر و قدردانی را داشته باشم. همچنین از آقایان حجت الاسلام والمسلمین علیرضا امینی مدیر مؤسسه فرهنگی طه، سید علیرضا صالحی مدیر اجرایی انتشارات کتاب طه و همکاران محترم آن انتشارات وزین که با دلسوزی در به سامان رسیدن و انتشار این اثر نقش داشته اند تشکر و قدردانی می کنم.

در پایان بار دیگر از پدرم که از خردسالی تا به امروز بر سر سفره دانش و معرفت او نشسته ام و به قدر وسع از خرمن علم او خوشه چینی کرده ام، و نیز از مادرم که تلاش و کوشش شبانه روزی اش برای راحتی و آرامش سبب توفیقات من است و در سایه دعای خیرش زندگی می کنم، تشکر و برای ایشان طلب اجر می کنم و بقای عزت و عافیت او را خواهانم.

ساختار کتاب و چند نکته

الف) مراد از کلمه «مشهور» در عنوان کتاب، هر خبر و روایت دینی است که در محافل مذهبی یا عموم جامعه به درجه قابل توجهی از اشتها رسیدگی باشد.

ب) تمرکز کتاب بر روایات مشهور در میان شیعیان و منابع شیعی بوده است،

گرچه اقتضای تحقیق در برخی موارد مقایسه تطبیقی و ریشه‌یابی روایت در منابع اهل سنت بوده که این مهم به قدر وسع انجام شده است.

درباره روایات اهل سنت - که اعتبار و اصالت آنها قابل مقایسه با منابع شیعی نیست - تحقیقات متعددی انجام شده که معروف‌ترین آنها در میان معاصران، اثر علامه عسکری با عنوان خمسون و مائة صحابی مختلق و کتاب سیری در صحیحین نوشته مرحوم آیت‌الله نجمی است.

ج) برای همراهی و همدلی بیشتر خواننده با مطالب کتاب، در فصل اول به توضیح کلیاتی در علوم حدیث و بیان روش ارزیابی و اعتبارسنجی احادیث پرداخته‌ام. آثار متعددی در موضوع مزبور منتشر شده است که نگارنده از آنها بهره برده و به آنها ارجاع داده است. همچنین در فصل اول ضمن بیان قواعد نقد محتوایی حدیث، از باب نمونه به نقد برخی احادیث پرداخته‌ام که در فصول بعد تکرار نشده است. در فصل دوم، برخی از احادیث موجود در کتب تفسیری و روایاتی که به تفسیر و تطبیق آیات قرآن می‌پردازند، نقد و بررسی شده‌اند.

فصل سوم اختصاص به احادیث اعتقادی دارد. مراد از روایات اعتقادی در اینجا هر روایتی است که به شکلی متضمن یک عقیده یا باور است، نه صرفاً روایات کلامی. به همین دلیل پاره‌ای از روایات عرفانی مانند «حسنات الأبرار سیئات المقربین» یا روایاتی همچون «حب الوطن من الإيمان» در این بخش آمده است که البته این نوع تبویب و فصل‌بندی خالی از تسامح نیست.

در فصل چهارم به نقد روایات تاریخی پرداخته‌ام؛ روایاتی که داستانی را به امامان علیهم‌السلام نسبت می‌دهند یا سیره‌ای را از ایشان نقل می‌کنند.

فصل پنجم راجع به روایات عاشورا است. روایات عاشورا نیز جزو روایات تاریخی هستند، اما به جهت اهمیت عاشورا و مقتل امام حسین، فصلی جداگانه به آن اختصاص داده‌ام. در انتهای فصل نیز برای آشنایی بیشتر خوانندگان فهرست مختصری از منابع ضعیف عاشورا به همراه توضیحاتی آورده شده است.

د) روش نگارنده در ارزیابی روایات، روش متداول و مقبول غالب عالمان شیعی در طول تاریخ بوده است، یعنی بررسی سند و محتوا به صورت توأمان و بررسی پیشینه روایت در منابع حدیثی و تاریخی. همان‌طور که در فصل اول

توضیح داده شده، نگاه سندی صرف، بدون نگاه به محتوای روایت و قرائن آن در منابع، و نگاه محتوایی صرف بدون نظر به سند و نقد رجالی، هر دو خطاست و آفات متعددی در پی دارد.

ه) خوانندگانی که به دنبال جزئیات نقد سندی و بررسی راویان اخبار نیستند، می توانند هنگام مطالعه کتاب از بخش هایی که به بررسی راویان پرداخته گذر کنند و فقط نتیجه نهایی بررسی سندی را بخوانند. مثلاً در بررسی روایتی در ابتدا به صورت کلی گفته شده که سند روایت ضعیف است و سپس به بررسی تک تک راویان آن سند در منابع رجالی پرداخته شده است. نخواندن بررسی تک تک راویان و عبور از آن اغلب خللی به فهم ادامه مطلب وارد نمی کند.

و) بعضی از موضوعات و روایاتی که در کتاب بررسی شده پیش از این نیز از سوی افرادی نقد یا بررسی شده بود که نگارنده یا از زاویه دیدی دیگر یا با نقدهایی جدید به آنها پرداخته است. البته در چند مورد نیز راقم این سطور تحقیق جداگانه ای درباره آن موضوع انجام نداده و به دلیل اهمیت یا شهرت روایت مورد نظر، صرفاً حاصل آن تحقیق را خلاصه وار در کتاب نقل کرده است، مانند دو موضوع نحوست ماه صفر و جعل تاریخ ولادت و وفات حضرت معصومه علیها السلام. ضمناً یادآور می شود که نگارنده در این مجموعه احصا و استقصای کامل نکرده و اکنون دفتر اول تقدیم خوانندگان می شود. نگارنده امیدوار است در مجلدات بعد به تکمیل این موضوع بپردازد.